

บทนำ

ภาคใต้ของประเทศไทย ตั้งอยู่บนคาบสมุทร Malay ระหว่างละติจูดที่ 5 ถึง 12 องศาเหนือ และลองจิจูดที่ 98 ถึง 103 องศาตะวันออก ขนาบด้วยทะเลอ่าวไทยทางฝั่งตะวันออก และทะเลอันดามันทางฝั่งตะวันตก ชายหาดฝั่งอ่าวไทยเกิดจากการยกตัวสูง มีที่ราบชายฝั่งทะเลยาว เรียบ กว้าง และน้ำตื้น ฝั่งทะเลอันดามันมีชายฝั่งยุบต่ำลง มีที่ราบน้อย ชายหาดเว้า แหว่ง เป็นโขดหิน มีหน้าผาสูงชัน มีความยาวจากเหนือจดใต้ประมาณ 750 กิโลเมตร มีพื้นที่รวมประมาณ 70,715 ตาราง กิโลเมตร หรือ 44,196,992 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ แต่จะมีทิวเขาน้อยใหญ่กั้นกลางระหว่างฝั่งตะวันออกและตะวันตก ตลอดแนวความยาวของภาค ทิวเขาที่สำคัญ ได้แก่ ทิวเขาภูเก็ต ทิวเขานครศรีธรรมราชและทิวเขาสันกาลาคีรี

ทิวเขาภูเก็ตหรือทิวเขาระนอง เป็นทิวเขาที่แยกออกจากทิวเขาตะนาวศรีเริ่มจากจังหวัดชุมพร นับจากแม่น้ำปากจั่น ลงไปทางใต้เป็นแนวเชื่อมต่อกับทิวเขานครศรีธรรมราช และทิวเขาสันกาลาคีรีในจังหวัดสตูล นอกนั้นเป็นทิวเขาที่ลี้ล่งไปในทะเลเกิดเป็นเกาะภูเก็ตขึ้น จึงมีชื่อว่าทิวเขาภูเก็ต และเนื่องจากว่าทิวเขานี้ผ่านจังหวัดระนอง จึงมีชื่อว่าทิวเขาระนอง ทิวเขานี้เป็นเขาหินแกรนิต ได้ปันน้ำลงสองฟาก คือ ด้านอ่าวไทย และด้านมหาสมุทรอินเดีย ทางด้านอ่าวไทยมีคลองสวี ลำน้ำหลังสวน และลำน้ำคีรีรัฐ (ไหลลงอ่าวบ้านดอน) ทางด้านมหาสมุทรอินเดีย มีลำน้ำกระ (มีคลองปากจั่น และคลองละอุ่น ไหลมาบรรจบ) และลำน้ำตะกั่วป่า ทิวเขานี้มียอดเขาสูงที่สำคัญ คือ เขากะทะคว่า สูง 1,092 เมตร เขาปลายบางโต๊ะ สูง 1,047 เมตร เขาทั้งสองลูกนี้อยู่ตอนเหนือของจังหวัดพังงา เขาพระหมี สูง 1,106 เมตร อยู่ในเขตอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา เขาหลังคาตึก สูง 1,272 เมตร อยู่ในเขตอำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง และยังมียอดเขาที่สูงเกิน 1,000 เมตร อีกหลายยอด ทิวเขาภูเก็ตกั้นเขตแดนระหว่างฝั่งตะวันออกกับฝั่งตะวันตก คือ กั้นจังหวัดชุมพร กับจังหวัดระนอง และจังหวัดสุราษฎร์ธานี กับจังหวัดพังงา

ทิวเขานครศรีธรรมราช เป็นทิวเขาที่อยู่ทางตะวันออกของทิวเขาภูเก็ต และเป็นแกนของแหลมต่อลงไปอีกแนวหนึ่ง ทิวเขานี้กั้นที่ราบสุราษฎร์ไว้ตอนกลาง โดยมีภูเขาลูกโดด ๆ แทรกอยู่เป็นช่วง ๆ มีความสูง 200-300 เมตร มี เขาพนมเบญจา สูง 1,404 เมตร เป็นยอดสูงสุด เป็นเขาหินแกรนิต ที่มีทิศทางทอดตัวจากเหนือไปได้ จากริมฝั่งทะเลด้านอ่าวไทยไปสุดยังฝั่งทะเลด้านตะวันตก เริ่มจากทางใต้ของลำน้ำตาปี จดทิวเขาสันกาลาคีรี ตอนเหนือของทิวเขานี้มียอดสูงหลายยอด ส่วนตอนกลางและตอนใต้ยอดไม่สูงนัก ส่วนที่ยื่นลงไปในทะเลของทิวเขานี้ได้แก่เกาะสมุย และเกาะพะงัน ส่วนทางตอนใต้ในจังหวัดต่าง ๆ แบ่งเป็นสองส่วน คือ ทางด้านตะวันออกมีจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา ทางด้านตะวันตกมี จังหวัดกระบี่ ตรัง และสตูล เป็นสันปันน้ำของฝั่งอ่าวไทย และฝั่งอันดามัน ด้านอ่าวไทย มีลำน้ำตาปี และลำคลองต่าง ๆ ที่ไหลลงทะเลสาบสงขลา

ด้านทะเลอันดามัน มีลำน้ำตริง ยอดเขาสูงที่สำคัญได้แก่ เขาหลวง สูง 1,786 เมตร เขาเหมน สูง 1,309 เมตร เขาสอยดาว สูง 993 เมตร

ทิวเขาล้านกาลาศรี เป็นทิวเขาที่ต่อเนื่องกับทิวเขานครศรีธรรมราช เป็นทิวเขาหินแกรนิต และแยกออกเป็นหลายแนว วางตัวขนานกันจากเหนือลงใต้ ตอนกลางมีความสูงประมาณ 1,500 เมตร ตอนริมทั้งด้านตะวันตกและตะวันออก มีความสูงประมาณ 400 เมตร ทิวเขานี้เริ่มตั้งแต่จังหวัดสตูลไปสุดเขตจังหวัดนราธิวาส มีลักษณะลดหลั่นเป็นขั้นบันไดไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ กั้นเขตแดนประเทศไทยกับมาเลเซียในเขตจังหวัดสตูล สงขลา ยะลา และนราธิวาส ยอดเขาสูงเกิน 1,000 เมตร มีอยู่ 14 ยอด สูงสุดคือ กุหนุงฮูลูติติบาซาร์ สูง 1,535 เมตร

ลักษณะภูมิอากาศของภาคใต้ตอนบนและตอนกลางเป็นแบบร้อนชื้นแถบมรสุม (tropical monsoon climate : Am) คือมีฝนตกชุกสลับกับฤดูแล้งสั้น ๆ ภาคใต้ไม่มีฤดูหนาว และตอนล่างเป็นแบบป่าดิบชื้น (tropical rain forest climate : Af) เนื่องจากอยู่ใกล้เส้นศูนย์สูตร และได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ช่วงระหว่างเดือน พฤษภาคม ถึง ตุลาคม และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ช่วงระหว่างเดือน พฤศจิกายน ถึง กุมภาพันธ์ จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่มีลักษณะเป็นคาบสมุทรและมีทิวเขาสูงวางตัวในแนวเหนือใต้อยู่ตอนกลางซึ่งจะทำหน้าที่เป็นแนวปะทะลม ทำให้สภาพภูมิอากาศอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนืออย่างเต็มที่ ทำให้ฝนตกชุกตลอดทั้งปี

ทรัพยากรป่าไม้ของพื้นที่ภาคใต้ เมื่อพิจารณาตามปัจจัยแวดล้อม สามารถจำแนกออกเป็นหลายชนิดป่า ได้แก่ ป่าดิบชื้น ป่าชายเลน ป่าพรุ และป่าละเมาะ โดยระบบนิเวศป่าดิบชื้นถือว่าเป็นระบบนิเวศที่ใหญ่และมีความหลากหลายสูงที่สุด พบกระจายอยู่ทั่วพื้นที่และเป็นระบบนิเวศที่มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตและความ เป็นอยู่ของผู้คนทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น เป็นแหล่งที่มาของปัจจัยสี่ เป็นแหล่งนันทนาการ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และเอื้อประโยชน์ในแง่ของการอนุรักษ์ดินและน้ำรวมทั้งสภาพแวดล้อมให้อยู่ในภาวะสมดุล ดังนั้นการศึกษาลักษณะโครงสร้างองค์ประกอบและชนิดพรรณไม้ที่มีการกระจายพันธุ์อย่างต่อเนื่องได้ทั้ง ภูมิภาคจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะใช้ในการพิจารณาเป็นแนวทางในการเลือกเป็นชนิดพันธุ์ที่จะใช้ปลูกเพื่อฟื้นฟูระบบ นิเวศป่าดิบชื้นต่อไป

ปัจจัยหลักที่ทำให้สังคมพืชป่าดิบชื้นเกิดขึ้นและคงอยู่ได้ คือ ความชื้นในดินและในอากาศ โดยต้องมี ปริมาณน้ำฝนเกินกว่า 1,600 มิลลิเมตรต่อปีขึ้นไป มีการกระจายของปริมาณน้ำฝนต่อเนื่องมากกว่า 8 เดือน ในรอบปี สภาพดินลึกและเก็บความชื้นได้ดี ที่สำคัญคือมีความชื้นสูงและมีอุณหภูมิเฉลี่ยรายเดือนไม่ต่ำกว่า 20 องศาเซลเซียส ส่วนความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางนั้นเข้ามา

เกี่ยวข้องกับอ้อมคือในระดับที่สูงมากอากาศค่อนข้างเย็นยาวนานทำให้พรรณไม้ของสังคมนี้หลายชนิดไม่อาจปรากฏอยู่ได้ สังคมพืชจึงเปลี่ยนไปเป็นป่าชนิดอื่น (อุทิศ, 2541)

พืชวงศ์กล้วยไม้ นับเป็นพืชที่มีรูปแบบการดำรงชีวิตที่หลากหลายวงศ์หนึ่ง โดยสามารถพบเห็นกล้วยไม้ในทุกสภาพของประเภทป่าและโครงสร้างป่า ตั้งแต่ที่ลุ่มน้ำท่วมขัง บนพื้นป่า บนลำต้น บนเรือนยอด หรือแม้แต่นบนผาหินปูนที่มีความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชต่ำ ซึ่งปัจจัยแวดล้อมที่แตกต่างกันเหล่านี้จะเป็นปัจจัยกำหนดการปรากฏอยู่รวมถึงชีพลักษณะของ กล้วยไม้แต่ละชนิด

กล้วยไม้เป็นไม้ดอกในกลุ่มพืชใบเลี้ยงเดี่ยว (monocotyledon) ที่มีอายุยืนนานหลายปี เป็นพืชที่มีส่วนต่างๆสมบูรณ์ คือมีราก ต้น ใบ ดอกและผล รากของกล้วยไม้ไม่มีรากแก้ว ลำต้นไม่มีเนื้อไม้ (perennial herbs) เส้นแขนงใบเรียงขนาน ไปตามความยาวของใบ เจริญเติบโตและขยายพันธุ์ได้ในถิ่นอาศัยที่มีลักษณะทางนิเวศวิทยาแบบต่าง ๆ ทั้งในเขตหนาว เขตอบอุ่น และเขตร้อน ดอกกล้วยไม้แต่ละชนิดมีความเฉพาะเจาะจงค่อนข้างมากต่อชนิดของสัตว์ที่จะเข้ามาทำให้เกิดการถ่ายเรณูที่สมบูรณ์ ซึ่งส่งผลให้เกิดความหลากหลายของรูปแบบ สี สัน และกลิ่นของดอก ทำให้กล้วยไม้เป็นพืชที่มีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว

ประเทศไทยเป็นถิ่นกำเนิดของกล้วยไม้เมืองร้อนที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก มีกล้วยไม้พื้นเมืองมากถึง 168 สกุล 1,170 ชนิด (สลิล 2549) ส่วนใหญ่จะพบมากทางตอนใต้และตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศ และยังมีรายงานการพบกล้วยไม้ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง สาเหตุหนึ่งที่ประเทศไทยเป็นแหล่งกระจายพันธุ์ที่สำคัญของกล้วยไม้ เนื่องจากประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตพฤษภูมิศาสตร์ (phytographic regions) ของโลกถึงสามเขต คือเขตอินโดเบอมีส (Indo-Bermese region) เขตอินโดไชนีส (Indo-Chinese region) และเขตอินโดมาลายัน (Indo-Malayan region) ซึ่งแต่ละเขตมีความหลากหลายของกล้วยไม้แตกต่างกันไป

